

A honismereti szakkörök jelentőségéről¹

A honismereti szakkörökre úgy kell tekintenünk, mint a honismereti mozgalom alapsejtjeire. Azt szoktuk mondani, hogy a helytörténet a nagy országos történelem hajszálgyökérzete, s ugyanígy, a szakköri mozgalom is alapsejt, kapocs az egyén és a honismeret szervezetei között. Olyan közösség, amely helyben szervezi meg a honismeret iránt érdeklődőket, a honismeretért, helytörténetért, szülőföldjükért tenni akaró embereket és ezen keresztül illeszkedhetnek az egész honismereti mozgalomba.

Talán nem is a legjobb szó az, hogy „szakkör”. Hiszen beszélhetünk biológiai szakkör-ről, matematika szakkör-ről, de a honismeret valójában nem szakma. Sokkal több annál, bár kétségtelen, hogy a szakszerűségnek is helyet kell benne kapnia. De több érzelmet, sokkal áttételesebb emberi cselekvéseket hordoz magában, amint egy-egy tantárgyhoz kötődő, szokás szerint szakkörnek nevezett csoport. Szívem szerint inkább úgy nevezném: *honismereti közösség*. Hiszen az a lényeges, hogy közösséggé formálja az embereket. Ám nevezük közismert és elterjedt néven szakkörnek, de mindenképpen *közösségi funkcióját* kell hangsúlyozni.

A honismereti szakkör, a honismereti közösség tevékenysége két pilléren nyugszik. Az egyik a *lelkesedés*, a másik a *szakszerűség*. Nagyon fontos, hogy a kettő helyes arányban legyen egymással. Ha csak a lelkesedés van meg és a szakszerűség hibádzik, akkor könnyen a dilettantizmus veszélye fenyeget. A szakszerűség pedig lelkesedés nélkül nem sokat ér, hiszen a honismereti mozgalomban tevékenykedő emberek nem pénzért, még csak nem is más jutalomért tevékenykednek, hanem önzetlenül. Tehát nem anyagi érdek az, ami munkájukat előreviszi, tevékenységük motorját belső energiák hajtják. Ha e két tényező, a szakszerűség és a lelkesedés egyensúlyban van, akkor töltheti be a honismereti közösségek szakköri munkája azt a hármast, ami az egész honismereti mozgalomra jellemző.

Tudjuk, hogy a honismereti mozgalom az önkéntes néprajzi gyűjtőmozgalomból fejlődött, teljesedett ki, vált ilyen sokrétűvé, amilyennek ma ismerjük. Abból az önkéntes néprajzi gyűjtőmozgalomból, amit az 1950-es években Morvay Péter, Végh József indított el. Fölhasználták azt az akkor még természetesebben élő hazaszeretetet, a nép, a falu, a települések közössége iránti néptanítói elkötelezettséget, ami bár erőteljesebb volt, az 1950-es, de még az 1960-as években sem nyilvánulhatott meg a maga teljességében, a maga közvetlenségében. Nagyon sok olyan ember volt ebben az országban, akinek a közvetlen politikától elment a kedve, vagy nem juthatott annak közelébe, de szolgálni akarta a nemzetét, a hazáját, a települését. Ezeknek az embereknek jó része az önkéntes néprajzi mozgalomban találta meg erre a lehetőséget. Erre a néprajzi és nyelvjárási gyűjtőmozgalomra épült rá az 1960-as években a honismereti mozgalom.

Ezért lett mozgalmunk egyik legfontosabb feladata a *tudomány segítése*. A néprajzban, a nyelvészetben, a népzeneben, a köztörténet hajszálgyökereit jelentő helytörténetben, intézménytörténetben a témával hivatásszerűen, intézményesen foglalkozó kutatók energiája kevés ahhoz, hogy valamennyi értéket, ismeretet, adatot összegyűjtsenek. Kevés az energiájuk is, meg föl is gyorsultak a változások, tehát sürgős a munka. A honismereti munkások mérhetetlenül nagy feladatot teljesítenek azáltal, hogy segítik a kutatók munkáját, hozzájárulnak a tudomány gyarapításához, néprajzi, nyelvészeti, helytörténeti értékek megőrzéséhez. Az önkéntes néprajzi gyűjtők segítése nélkül nem gyűlthetett volna össze a Néprajzi Múzeum Etnológiai Adattárában az a hatalmas kincsesbányát jelentő kéziratos

¹ Az 1995. március 25-én, Jászkiséren, a honismereti szakkör 25. évfordulójának elhangzott előadás szerkesztett szövege. (Szerk.)

anyag, aminek gyarapításában a jászkeséri Csete Balázs Szakkörnek is jelentős része van. Ez az anyag évtizedek, talán évszázadok múlva is kutatási lehetőséget nyújt majd a néprajzzal foglalkozóknak akkor, amikor a népeletnek az a formája, ami ezt az értéket létrehozta, már nem él. De ott a Néprajzi Múzeum Adattárában az önkéntes gyűjtők, a honismereti szakkörök jóvoltából megtalálható lesz.

A másik nagy és fontos funkciója a honismereti mozgalomnak a *magyarságtudat erősítése*, és ebbe természetesen bele kell érteni a nemzetiségi tudatot is, hiszen a hazai nemzetiségek – németek, szlovákok, románok és a többiek – is bekapcsolódnak a honismereti mozgalmunkba. Ők természetesen a maguk hagyományos gyökereit, maguk kultúráját gyűjtik és ezáltal nemzetiségi tudatukban erősödnek. A magyarságnak pedig a saját nemzeti tudatunk megőrzése szempontjából fontos a honismereti mozgalom. Hiszen az az érzelmi kötődés, ami egy honismereti szakkör meleg emberi közösségében, néhány egymással szívesen együttélő ember közösségében végzett munka létrehoz, óhatatlanul nyomot hagy az egyén lelki világában. Sőt megkockáztatom: egész családokéban is. Az a gyermek, aki olyan családban nő fel, vagy olyan nagyszülei vannak, ahol és akik honismereti közösségekben tevékenykednek, fogékonyt mutatnak a múlt értékei iránt, az a gyermek felnőve kevésbé lesz közömbös, vagy talán egyáltalán nem lesz közömbös a nemzeti hagyomány értékei iránt.

El kell mondanom, hogy a határokon túli magyarok körében milyen óriási jelentősége van a honismereti mozgalomnak és mindannak, amit a honismeret keretei között tenni lehet. Nemzetiségi sorban a legtöbb helyen nincsenek a magyarságnak intézményei, sok helyen nincs iskolájuk sem. De ahol van is, ott sem a magyarság, hanem a többségi nemzet történelmét tanítják. Ilyen körülmények között óriási jelentősége van annak, hogy egy honismereti szakkör – talán nem is nevezik úgy, de a tevékenységében mindenképpen közösség – lehetőséget nyújt a pedagógusoknak a nemzeti emlékek megismertetésére. A helyi és a környékbeli történelmi, irodalmi emlékhelyek fölkeresése, gondozása, évfordulós megemlékezések során a gyermekeket megismertetheti saját nemzetük történelmével. Így a honismereti szakkör részben pótolja, pótolhatja a nemzeti történelem tanításának hiányát.

A harmadik jelentős pillére a honismereti mozgalomnak az, hogy *teljességet ad az emberi életnek*. Hiszen a honismerethez kötődő szakköri munkát az ember kedvtelésből, jókedvében csinálja. Talán statisztikát is érdemes lenne készíteni arról, hogy mennyivel hosszabbítja meg az életet ez az önként, a magunk örömeire végzett, a nyugdíjas éveknél is értelmet adó honismereti tevékenység, mint például a szakköri munka is. Persze nemcsak az idősök szempontjából fontos az emberi életnek teljességet adó honismereti mozgalom. Olyan kevesen vannak, akiknek megadatik: azzal keresik a kenyerüket, amit szívesen csinálnak. A honismereti mozgalom mindenképpen olyan dolog, ami tartalmat és értelmet ad az ember életének és amitől úgy érezhetjük: fontos tagjai vagyunk a társadalomnak.

Ha csoportosítani akamánk a honismereti szakköröket, akkor – úgy gondolom – az *aktivitás* lehet a legfontosabb szempont. Az, hogy mennyire tudta munkára fogni a tagjait. Sok olyan honismereti szakkör van, amelynek tagjai hetente, havonta, kéthavonta vagy negyedévenként jönnek össze. Meghallgatnak egy-egy előadást, amit tarthat meghívott vagy közülük való előadó. Végighallgatják, mint akármelyik ITT előadást és utána hazamennek – nyilván lelkiükben gyarapodva, szellemiükben fölfrissülve. Ez az „aktivitás” egyik véglete és innen a jászkesériekhez hasonlóan tevékenykedő, *cselekvő* honismereti szakkörig igen sok a változat tekintetben, hogy milyen jellegű és intenzitású tevékenységet végez a szakkör.

Vannak amelyek kirándulások során ismerkednek az országgal és a határon túli tájakkal. Ez is kovácsolja a közösséget, és ki is egészíti az egész esztendőn át tartó gyűjtő-feldolgozó munkát. Nem szükséges feltétlenül, hogy nagy, átfogó monográfiák anyagának összehordására vállalkozzon a szakkör. Vannak a hagyományos népeletnek olyan apró jelenségei, amiről olyan keveset tud a néprajz, hogy egy pár oldalas leírással is jelentős mértékben gazdagodik a tudomány. Gondosan megtervezett munka esetén mindenki megtalálja a helyét, a saját érdeklődésének, egyéniségének megfelelő feladatot. Egyik

ember gyűjteni szeret, a másik rajzolni, a harmadik fényképezni, a negyedik a maga életét, tapasztalatát veti papírra, az ötödik szeret beszélgetni és magnófelvételeket készíteni. Máskor többen összeállnak egy-egy nagyobb feladatra.

Akámmennyire közösség egy szakkör, mégis mindig azt tapasztaljuk, hogy egy, két vagy három emberen múlik az eredmény. Ahol van *néhány lelkes ember*, aki vállalja a nem mindig csak örömet szerző, nem mindig dicsőséget hozó szervező munkát, ott hamarosan jelentkezik az eredmény. Néhány emberen múlik tehát, és ezt a néhány embert a közösségnek kell kitermelnie magából. Kevés az olyan ember, aki cselleng, és azt lesi, hogy hol alakíthatna egy honismereti szakkört. Nem is lehet úgy, hogy valaki a városból, más településről alkalmanként kijárva, ingázva akar szakkört vezetni. Meg kell keresnie a közösségnek, de még jobb ha kitermeli magából azt az embert, aki szívvel-lélekkel, sok áldozat vállalásával is megvalósítja azt, amit a közösség talán nem tud megfogalmazni, de amit szívesen csinál, amiben szívesen részt vesz és amivel a saját életét meg tudja tölteni.

Sokféle szakkör van az életkorhoz kötődően is. Szakkörök általában az iskolákban működnek, de vannak óvodai honismereti közösségek is. Ezek ugyan nem készítének pályamunkákat, hiszen még írni nem tudnak, de legalább olyan fontosak. Hiszen egy lelkes óvónő keze alatt tevékenykedő kis közösség alapsejtje, csírája lehet annak, amire azután épülhet egy jó tanár vagy tanító szakköri szervező munkája. Az általános iskolákban, középiskolákban, sőt a főiskolákon is sok honismereti szakkör működik.

A szakkör tevékenységének témája és műfaja is igen sokféle lehet. Hiszen a publikálástól a gyűjtemény létrehozásáig sokféle módon megjelenhet a szakkör munkája. A kiadvány különösen fontos. Mindnyájan hiú emberek vagyunk, szeretjük nyomtatásban látni munkánknak az eredményét, szeretjük alatta látni a nevünket. Ebből a szempontból talán nem is az a fontos, hogy hány tízezer példányszámú az a kiadvány, lehet az néhány száz példányban készülő települési hírlevél vagy helytörténeti újság, tájékoztató, de hallatlanul fontos, hogy megjelenjék a munka eredménye. Ha nem kiadványban, akkor kiállításokon, állandó gyűjteményekben.

Szeretném hangsúlyozni, hogy *a honismereti szakkörnek a közösségteremtés a legfontosabb feladata*, valamint a szülőföld iránti felelősség és elkötelezettség erősítése. És ebből a szempontból nagyon fontos, hogy milyen partnert talál a honismereti közösség, a település vezetésében, az önkormányzatban. Szoros kapcsolat kell hogy legyen a honismereti szakkör és a település előjárósága között. Mert amiként szolgálja a szakkör a település jó hírét, ahogy szolgálja a település megismerését, a település értékeinek a közkinccsé tételét, ugyanígy kell, hogy a település vezetői is sajátjuknak érezzék a szakkört. A szakkör eredményét az egész település eredményének kell tekinteni. Amilyen mértékben tekinti sajátjának egy település az ott működő honismereti munkát, olyan mértékben tudja a szakkör szolgálni a település értékeit.

Felhívás a honismereti szakkörökhöz

Sajnálatosan keveset tudunk arról, hogy hol, mióta, milyen intézményi háttérrel, létszámmal, programmal, működnek *honismereti szakkörök* az országban. Márpedig a Honismereti Szövetség fontos feladatának tekinti, hogy lehetőleg teljes képünk legyen a mozgalomnak erről a fontos területről. Ez a feltétele annak hogy szervezeti, szakmai, esetleg anyagi támogatást nyújthassunk. Ezért kérjük a megyei Honismereti Egyesületeket, de közvetlenül magukat a honismereti (helytörténeti, néprajzi, régészeti, természet- és műemlékvédelmi) jellegű felnőtt és diákszakköröket, írják meg szerkesztőségünknek *címüket és a szakkör vezetőjének nevét*. A működő szakkörök egyszerű számbavétele után részletes kérdőívvel keressük meg majd őket, hogy elkezdhesük a honismereti szakkörökre vonatkozó információs bázis kialakítását. (Címünk: 1251 Bp. Pf. 101.)

Segítségüket előre is köszöni: *a Szerkesztő*.